

# Hinggil sa mga Salalayang Pamanahon

Isang Pagbasa sa *Sustaining the Archipelago*

Christian Jil R. Benitez

Chua, Rina Garcia, pat. *Sustaining the Archipelago: An Anthology of Philippine Eco-poetry*. Paunang salita ni Greg Garrard. Maynila: University of Santo Tomas Publishing House, 2017.

Nararapat lamang ipagdiwang ang pagdating ng aklat na *Sustaining the Archipelago: An Anthology of Philippine Eco-poetry*: nararapat bigyang-pugay ang patnugot nitong si Rina Garcia Chua sa kanyang tangkang paghawan ng napapanahong kaabalahan sa panulaang Filipino. Nahahati sa apat na bahagi—“Place,” “Species,” “Disaster and Survival,” at “Environmental Justice”—naipapabaling ng kanyang pagbasa sa mga tula ang pagtuon sa tula bilang anyong nakapagdidiskurso hinggil sa pangkalikasan. Sa ganang ito, nalilirip ang isang pagtataya hinggil sa panulaan: na higit pa kailanman, nananatili itong napapanahong anyong pampanitikan, sa naaaring potensiyang kritikal nito.

Kung kaya rin sa isang banda, alinsabay sa pagtataya sa kahalagahang pampanitikan nito kaugnay sa napapanahong kaabalang pangkalikasan, napapanahon lamang ang kritikal ding pagsipat sa antolohiya: isa itong pagkakataon para higit na mapasagana ang tinatangkang pagsasadiskurso ng aklat—isang kumpas samakatuwid na *ekokritikal*, sa tangkain nitong mapayabong ang kritikal na pagsasanay nang may pagsasaalang-alang sa ekolohiya ng diskurso.

Sa ganang ito, mahalagang pagtuonan bilang panimulang krisis ang pagbubukas ng antolohiya, sa paunang salita ni Greg Garrard: “I have never been to the Philippines. Even so, I know enough to imagine how different it is from the ‘dead of winter’ evoked in W.H. Auden’s elegy in ‘In Memory of W.B. Yeats.’” (xxi) Magpapatuloy si Garrard sa isang maikling pagtalakay sa pakikiugnay ni Auden kay Yeats sa pamamagitan ng nabanggit na tula: na sa halip na pawang paghirang ng una sa naging buhay ng huli, higit niyang idiniirin ang pagkakaraniwan din sa kabilang banda ng kamatayan ni Auden. Pinakakritikal para kay Garrard ang huling sandali ng nasabing elehiya: sa

halip na pumasidhi sa pagtatapos sa isang apostrophe sa kalikasan, sa buong kadakilaan nito, higit na natataya ang isang pagsasaalangan kay Auden, sa kanyang pagpapakumbaba sa harap ng kalikasan: “In the deserts of the heart/ Let the healing fountain start,/ In the prison of his days/ Teach the free man how to praise.” (xxiii) Mahalaga ang nasabing pagtatapos ng tula, para kay Garrard, bilang kritikal nitong tinuturo ang isang uri ng pag-asa sa tula: na sa kabila ng katotohanan ng mga karahasan—“concerning deforestation, extinction of species, despoliation of landscapes, and destruction of indigenous cultures” (xxii)—naaari sa tula ang pagkakataon na makitaon sa kalikasan.

Sa malapanutong pagpapahalagang ito, nakikilala ni Chua ang ekokritikalidad ng kanyang antolohiya: bilang “ecological literacy as unifying the writer’s literariness and ecological knowledge to produce a body of work which understands the local environment and educates readers of the human and nonhuman interrelationships within it to motivate ideas of creating sustainable communities here on earth.” (xxxiv) Inilalatag ni Chua ang apat na “bahagi” ng tula na nakapagkakaloob ng pagkakataon para sa nasabing ekolohikong kalinangan: 1) ang kaalaman ng manunulat hinggil sa ekolohiya at panitikan; 2) ang mismong tulang dumadalumat sa kalikasan; 3) ang kumpas na mapanuro sa mga mambabasa hinggil sa ekolohikong pagkakaugnay-ugnay ng lahat; at 4) ang layon ng tula upang makapanghimok para sa mapangangalagang pamayanan. (xxxiv) Samakatuwid, bilang panitikang may tinutulos na pag-asa para sa kalikasan, ang ekolohiyang kalinangan ang pagkakataong mapagbukas para higit na madalumat ang kalikasang kinabibilangan ng lahat—maging ng mga manunulat at mga mambabasa—tungo sa pagbabago:

This anthology is both a sensorium and a sounding board, but more than that, it is the first step to an environmental revolution. We are the archipelago, and these are our words on this book, on this page, spilling out from our bodies so that we can finally be heard by the rest of the world. These ecopoems are an assertion of our interconnectedness with one another and a peek into what a unified organic climax community could be like in an archipelago—that we can learn, share, and live with one another in both an organic and inorganic way. That we Filipinos can read each other’s words and teach our environmental revolution to the rest of the world... (xlvii-xlviii)

Tinataya ni Chua ang kapuluang Pilipinas bilang isang “unified organic climax community” na kanyang tinatalang pakahuhulugan sa ganitong paraan: “A climax community in ecology is a historical term that is a biological community of species in an ecosystem that, through the process of ecological succession and development over time, has reached a steady and sustainable state.” (xlvii, n15) Kung gayon, sa kanyang pag-asa tungo sa

ekolohikong kalinangan para sa Pilipinas, kalakip nito ang pagkamalay na nagmumula ang nasabing kapuluan sa mga tiyak na pagkabagay, na alinsabay na kritikal na sinasalalayan at binabago ng kanyang antolohiya:

Ecopoetry in the archipelago is a *creative renewal* of not only language but of local literature itself, where there stands the multiplicity of the beings as a revolutionary sounding board and a restructuring of self-paradigms. This is what our ecopoetry can teach the world, and what we can teach ourselves. Here it is right in front of you—take it, and start the environmental revolution within you. (xlviii, sariling diin)

Ang malikhaing paninibagóng ito ang ubod ng pag-asa ng antolohiya, ang ganang tulak sa pagkakalikha nito. Kung kaya bilang ubod, ang dalumat ding ito ng paninibagó ang pagkakataon upang mataya sa kabilang banda ang parikala ng antolohiya: na samantalang idiniriin nito ang pag-asa para sa rebolusyong pangkalikasan sa Pilipinas, hindi nito nagagawang madalumat ang maaaring mas malalim pang pinagmumulan ng pangangailangan para sa nasabing malikhaing paninibagó. O, sa isang tanong, maliban sa mga kasalukuyang suliraning pangkalikasan—na hindi lamang nililimitahan sa anyo ng mga likas na sakuna tulad ng bagyo at tagtuyot, kung hindi kinabibilangan din ng mga pantahong karahasan: “the indigenous land-grabbing in Mindanao, the despair of farmers during the El Niño season, our drowning cities during the La Niña season, the atrocities against women and children in survival camps...” (xli)—ano ang pangangailangan para sa malikhaing paninibagóng inihahain ng antolohiya ng kapuluang tinataya ni Chua bilang Filipino?

Sa ibang salita, kung ang Pilipinas ang kanyang tinataya bilang “unified organic climax community” na nakapagdiriin lamang sa kapuluang ito bilang isang “steady and sustainable state” na naari sa mga pagbabagong ekolohiko sa kalaliman ng mga panahon, nararapat lamang sa isang antolohiyang kritikal sa pagturol ng mga tulang nakalap nito bilang “*Philippine ecopoetry*” na mailagay ang sarili nito sa mga panahon ng Pilipinas—samakatuwid, ang maisakasaysayan ang tinatangang malikhaing paninibagó ni Chua sa panulaan bilang nakabaling sa kalikasan, bilang sa katunayan matagal nang bahagi ng malalim na tradisyon ng panulaang Filipino. Sapagkat hindi ba sa isang katutubong bugtong—sabihin, ang sa banig: “Bumbong kung liwanag / Kung gabi ay dagat”—naaari din kung paanong matalik ang sangkabagayan, likha man ito ng tao o likas na matatalaan sa kalikasan.

Kung kaya rin sa isang banda, kritikal ang pagbubukas ng antolohiya ni Chua sa paunang salita ni Garrard, na nakabaling naman sa tula ni Auden: sa hindi paglulunan ng antolohiya sa malalim na kasaysayan ng panulaang Filipino—at, sa katunayan, sa kasaysayan maging ng kapuluang

Pilipinas!—sumasangguni ang antolohiya sa mga pag-iisip, at alinsabay dito pagtataya, mula kanluran. (Sa ganitong paraan din nagiging makahulugan ang sanggunian sa introduksiyon ni Chua: pawang iisang akdang pampanitikang Filipino ang kanyang ginamit bilang paglulunan ng kanyang antolohiya sa tradisyong Filipino—at ito pa ang *A Native Clearing* ni Gemino Abad, na sinasaklaw lamang ang mga tulang Filipino sa Ingles!) Kaya sa kritikal na pagpapahalaga sa *Philippine* sa pamagat ng antolohiyang ito, nagiging lubos na ekokritikal ang dekolonyal na kritika: paanong maaari ang aklat bilang “Anthology of Philippine Eco-poetry” nang hindi pinag-iibuturan ang kapuluang pinalalabas na pinagmumulan?

Ekokritikal ang pagsasalalay sa tradisyon, sapagkat hindi sasapat ang pawang pagninilay sa mga buhay na bundok-apog ng El Nido, kung paano binubuksan ni Chua ang kanyang introduksiyon, upang matulos na ekokritikal ang hilig ng antolohiya. Sapagkat sa hindi paglirip nang malalim sa kasaysayan ng Pilipinas, nagsasaanimong mababaw na mga pagninilay lamang ang mga tulang kabilang dito, na mapanganib na makapag-uui ng pagtataya sa mga tula bilang buhat ng napapanahong pagsasakaabalahan ng kalikasan, na bahagi ng kasalukuyang (ekolohikong!) kalinangan para sa mga gitnang-uri. Kaya marahil, matatayang nagsisimula ang matulain sa antolohiya sa paunang salita ni Garrard at sa pagninilay ni Chua sa bundok-apog ng El Nido: may matalinghagang animo-kaputian, isang tangka para sa kaputian, na bumabalot sa malikhaing paninibagóng ito.

Isang mabigat at matalim na posibilidad ng pagbasa sa antolohiya ang inihahain ng kritikang ito, animo isang tipak ng apog mula sa El Nido, magaspang at hindi ganap ang kaputian pala sa kalapitan nito. Subalit, alinsunod na rin sa pag-asang makitaon sa mga bagay ng kalikasan, itong kritikang apog, sa buong bigat at talim nito, ay posibilidad na kinakailangang tanggapin at timbangin. Sa ganang pag-asa ng kontemporaryong araling Filipino na bumaling tungo sa ekokritikal, parating nababagay at napapanahon lamang ang pagsasalalay sa marahas na kasaysayang Filipino: hindi lamang ito isang hugis na maaaring kaparaanin ng isang paglalalatag ng kanyang mga paglalaan at pagpapasalamat sa pagkakabuo ng antolohiya; isa itong tunay na kapuluang may mga partikular na karanasan sa iba’t ibang sandali ng mga panahon.

Sa ganang ito marahil higit na mapahahalagahan ang kamalayan ni Chua na hindi ganap na mababago ng kanyang antolohiya ang daigdig, ang magawang masagip ito mula sa mga kasalukuyang pagkasalanta nito sa iba’t ibang anyo. At para kay Chua, ang kamalayang ito rin ang nakapagpapabaling sa kanya tungo sa pag-asa rin para sa kanyang tangka: “[S]omeone who will read this anthology *may* and *will*. The eco-poems in this anthology will assure that anyone *can* save the world, if one is willing enough to stand tall despite

the incoming tides. . . .” (xlvi) Subalit, hindi ba ito rin naman ang masasabi sa anumang panitikang tunay na kritikal? Na makapagbabalik lamang ng pag-iisip sa buong tangkain ng antolohiya, at sa mga pamamaraang isinasagawa nito upang maisaganap ang nasabing tangkain. Kung kaya bagaman mapahahalagahan ang kumpas na pagpapasya ng patnugot na ipagkaloob ang lahat ng kikitain ng antolohiya sa Philippine Animal Welfare Society (PAWS), hindi pa rin maitatangging nararapat ding tanggapin at timbangin ang tanong, na sa halip na magbasa ng mga tula, bakit hindi na lamang tayo tumuloy sa tanggapan nito, maglaan ng ating panahon upang tumulong sa pag-alaga sa kinupkop na mga hayop? Na hindi pagpapawalang-halaga sa panulaan at pagtulos dito bilang hindi na napapanahon, kung hindi isang pagtataya: paano pa nga bang mapasisidhi ang ekokritikalidad ng panitikan, ang malikhaing mapanibagó ito bilang pagkakataon para sa pakikitaon sa ating mga kasalukuyang panahon?